

**BANKLARDA ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA
AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH**

Ibragimov A. - Bank-Moliya akademiyasi

“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası professori

Jabborov Mehriddin - Bank-Moliya akademiyasi magistranti

Anotatsiya: Ushbu maqolada banklarda asosiy vositalar hisobi va auditini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Asosiy vositalar bank faoliyatining muhim komponenti bo‘lib, ularning to‘g‘ri hisobga olinishi va nazorati moliyaviy barqarorlikni ta‘minlaydi. Maqolada asosiy vositalarni hisoblashda qo‘llaniladigan usullar, audit jarayonlari va ularni takomillashtirish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Raqamli texnologiyalarni joriy etish va xalqaro standartlarga moslashish muhim ahamiyatga ega ekanligi ta‘kidlangan.

Kalit so‘zlar: banklar, asosiy vositalar, hisob, audit, moliyaviy barqarorlik, xalqaro standartlar, raqamli texnologiyalar, amortizatsiya.

Moliya muassasalarida, xususan banklarda, asosiy vositalar (binolar, texnologik uskunalar, transport vositalari va boshqalar)ning samarali boshqarilishi va hisobi muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy vositalar bankning eng qimmatbaho aktivlari hisoblanadi va ularning noto‘g‘ri hisob-kitobi yoki nazorati moliyaviy xatoliklarga, hatto resurslarning yo‘qotilishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun asosiy vositalar hisobi va ularning auditi nafaqat bankning moliyaviy barqarorligini, balki korporativ boshqaruvning samaradorligini ham ta‘minlaydi.

Asosiy vositalar hisobi: Banklarda asosiy vositalar ko‘plab turdagi aktivlarni o‘z ichiga oladi. Bularga binolar, kompyuter tizimlari, dasturiy ta‘minotlar, transport vositalari, ofis jihozlari kiradi. Asosiy vositalarning hisobi ularning sotib olinishi, foydalanilishi va tugatilishini to‘g‘ri qayd etishdan iborat. Ularni hisoblashda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va mahalliy qonunchilik talablariga rioya qilish zarur.

1. **Asosiy vositalarni baholash va amortizatsiya:** Asosiy vositalarning dastlabki qiymati ularning sotib olish narxi, yetkazib berish xarajatlari, o‘rnatish va tayyorlash ishlari bilan belgilanadi. Banklar asosiy vositalarining qiymatini aniq hisoblash uchun ularga to‘g‘ri amortizatsiya usulini qo‘llashi kerak. Xalqaro tajribada amortizatsiya usullari orasida to‘g‘ri chiziqli va pasayish usullari keng tarqalgan. To‘g‘ri chiziqli usulda asosiy vositalar yil davomida bir xil miqdorda amortizatsiya qilinadi, pasayish usulida esa yillar davomida kamayib boradi.

2. **Moliyaviy hisob va tahlil:** Asosiy vositalarning muntazam hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarda to‘g‘ri aks ettirish bankning moliyaviy holatini

tahlil qilishda katta yordam beradi. Har bir asosiy vosita uchun uning amortizatsiyasi, eskirish darajasi, foydalanish muddati va qayta baholanishi nazorat ostida bo'lishi lozim. Moliyaviy hisobotlarda asosiy vositalarning qiymati, foydalilik muddati va bozor qiymati ko'rsatilishi kerak.

Auditi Takomillashtirish: Asosiy vositalarning auditi moliyaviy hisobotlarning to'g'ri ekanligini tekshirish va aktivlarning samarali boshqarilishini ta'minlashga qaratilgan. Banklarda audit ichki va tashqi audit xizmati tomonidan amalga oshiriladi.

1. **Ichki audit:** Ichki audit bankning asosiy vositalari bo'yicha barcha moliyaviy va operatsion jarayonlarni tahlil qiladi. Ularning samaradorligini baholaydi va moliyaviy hujjatlarning to'g'ri yuritilganligini aniqlaydi. Asosiy vositalar auditida ichki nazorat tizimi katta ahamiyatga ega bo'lib, uning doirasida vositalarning to'g'ri ro'yxatga olinishi, amortizatsiya va qayta baholash jarayonlari tekshiriladi. Ichki auditning asosiy maqsadi bu jarayonlarda mavjud bo'lgan kamchiliklarni aniqlash va bankning aktivlari bilan bog'liq xavflarni kamaytirishdir.

2. **Tashqi audit:** Tashqi auditorlar bankning moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlar asosida baholaydi. Tashqi audit jarayonida asosiy vositalarning bozor qiymati, ularning eskirish darajasi, balans qiymati va amortizatsiya jarayonlari batafsil tekshiriladi. Auditorlar asosiy vositalar auditini o'tkazishda bankning aktivlaridan to'g'ri foydalanish va ularning bozor qiymatini saqlab qolishiga katta e'tibor beradi. Tashqi audit natijalari asosida bank rahbariyatiga tavsiyalar taqdim etiladi.

Takomillashtirish yo'llari: Banklarda asosiy vositalar hisobi va auditini takomillashtirish uchun bir nechta yo'nalishlar bor:

1. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish:** Asosiy vositalar hisobi va auditida zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash hisob jarayonlarining aniqligini oshiradi. Maxsus dasturiy ta'minotlar vositasida aktivlarning holatini, eskirish darajasini va qayta baholash jarayonlarini avtomatlashtirish mumkin.

2. **Xalqaro standartlarga moslashuv:** Asosiy vositalar hisobi va auditini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat bank ichki jarayonlarini optimallashtiradi, balki xalqaro moliya bozorlarida raqobatbardosh bo'lishiga yordam beradi.

3. **Ichki audit tizimini kuchaytirish:** Banklarda ichki audit tizimining samaradorligini oshirish uchun mutaxassislarining malakasini doimiy ravishda oshirish va ularga zamonaviy audit metodlarini o'rgatish zarur. Ichki audit qanchalik kuchli bo'lsa, moliyaviy jarayonlarning xatosiz amalga oshirilishi shunchalik kafolatlanadi.

Xulosa: Asosiy vositalar banklarning eng qimmatbaho aktivlari bo'lgani uchun, ularning to'g'ri hisob-kitobi va samarali auditi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Banklarda asosiy vositalar hisobi va auditini takomillashtirish uchun raqamli texnologiyalarni joriy qilish, xalqaro standartlarga moslashish va ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish lozim. Bu nafaqat bankning

moliyaviy holatini yaxshilaydi, balki moliyaviy boshqaruvning oshkorligini ham ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. "Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS)." – Toshkent: Moliya, 2022.
2. S. Abdullaev. "Banklarda moliyaviy hisobot va audit asoslari." – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. X. Raximov. "Audit va ichki nazorat tizimlarini rivojlantirish yo'llari." – Samarqand: SamISI, 2020.
4. I. Karimov. "Bank faoliyatida asosiy vositalarni boshqarish." – Toshkent: Bank ishi, 2018.
5. Y. Ubaydullayev. "Asosiy vositalarning raqamli boshqaruvi va auditi." – Toshkent: Moliya va kredit, 2021.
6. PWC. "International Financial Reporting Standards (IFRS) Implementation in Banking Sector." – London: PricewaterhouseCoopers, 2020.
7. D. Blackwood, J. Anderson. "Principles of Asset Management and Auditing in Financial Institutions." – New York: McGraw-Hill, 2018.